

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความรู้และบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง มีขอบข่ายการศึกษาในเรื่อง ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ความหมายและหลักการประชาธิปไตย การเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชน และหลักมนุษยสัมพันธ์ ในการเผยแพร่ประชาธิปไตย การดำเนินชีวิตตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย วิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย การนำความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา และบทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ซึ่งได้นำเสนอทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการวิจัย ตามลำดับ

ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ความหมายและหลักการประชาธิปไตย

คำว่า "ประชาธิปไตย" นี้ มีผู้ให้ความหมายในลักษณะต่างๆ กัน คือ ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย คือ ระบบการปกครองที่ล้อมติปวงชนเป็นใหญ่

ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2520) กล่าวว่าไว้ว่า ประชาธิปไตยในแง่การเมือง หมายถึงระบอบการปกครองประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชนสืบเนื่องจากศีลธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตย เคารพโดยประชาชน เพื่อประชาชน ในแง่ของศีลธรรม ระบอบประชาธิปไตย มีหลักการที่มีรากฐานในความเป็นธรรม (Justice) เหตุผล

(Reason) เมตตาธรรม (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (Faith in Man) และความเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human Dignity)

สารอรรถ บั้วศรี (2520) ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็น 3 สถานะ ที่เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ ซึ่งหมายถึง การมีศรัทธา และความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็น ระบบการเมืองและวิธีการจัดระเบียบการปกครองหมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจเป็นของ ประชาชน หรือมาจากประชาชน และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตยหรือ การดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา

จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของ "ประชาธิปไตย" ในหลายลักษณะแต่ก็มีความหมาย ที่สอดคล้องกัน คำจำกัดความของประชาธิปไตยที่เป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมที่สุด คือ คำกล่าวของ อับราฮัม ลินคอล์น อดีตประธานาธิบดีผู้มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกาที่ว่า "ประชาธิปไตยคือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน"

จากความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยในด้านต่าง ๆ ดังได้กล่าวมานี้ อาจสรุปได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ความคิดหลัก 2 ประการสนับสนุนซึ่งกันและกันคือ ประการแรก ประชาธิปไตยในฐานะเป็นระบบการปกครอง ซึ่งมีต่าง ๆ กันหลายแบบ แต่ละแบบวิวัฒนาการ ไปเรื่อย ๆ ตามสภาพของบ้านเมือง และสมรรถภาพของประชาชน ประการที่สอง ประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต หมายถึง การที่มนุษย์ยึดแนวทางบางประการเป็นหลักในการ ดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่ การนับถือและเคารพซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือแบ่งปัน มีส่วนรับผิดชอบและร่วมมือซึ่งกันและกัน และแนวทางสุดท้ายเป็นการยึดถือ "ปัญญา" หรือ "การใช้ความคิด" ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต

ประชาธิปไตยในความหมายที่เป็นวิถีชีวิต มีความหมายครอบคลุมกว้างขวางมาก โดยเฉพาะความหมายที่เกี่ยวข้องในบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลแต่ละคนในชีวิต ประจำวันซึ่งประกอบด้วยหลักการที่ใช้เป็นมาตรฐาน และเครื่องกำหนดคุณลักษณะประชาธิปไตย ของสังคม ซึ่งกล่าวโดย วิลเลียม อีเบนสไตน์ (William Ebenstein, 1967) นักรัฐศาสตร์ ชาวอเมริกัน ว่าประชาธิปไตยมีองค์ประกอบหรือหลักการคือ การคำนึงถึงสภาพเป็นจริงอย่างมี เหตุผล การให้ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคล รัฐมีคุณลักษณะเป็นเครื่องมือในการปกครอง ยึดถือ

ความสมัครใจ ให้ความสำคัญต่อหลักกฎหมาย ให้ความสำคัญต่อวิถีทางในการดำรงชีวิตในสังคม ประชาธิปไตย ชักนำโดยการอภิปรายและถกปัญหา และการยอมรับในความเสมอภาคของมนุษย์

กรมการปกครอง (2536) ได้กำหนดหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย ดังนี้ คือ การยอมรับว่าทุกคนมีสติปัญญา มีเหตุผล การยอมรับว่าทุกคนมีอิสระและเสรีภาพ การยอมรับว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน อำนาจปกครองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากความยินยอมของประชาชนผู้ถูกปกครองโดย มีวิธีการแสดงความยินยอมต่างๆ ที่สำคัญ คือ การใช้สิทธิเลือกตั้ง และประชาชนมีสิทธิในการคัดค้านหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด หากว่ารัฐบาลไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

โดยสรุป ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแม้ว่าจะมีการแยกประชาธิปไตยออกเป็นมิติต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต แต่ก็เป็นไปเพื่อความสะดวกในการศึกษาเท่านั้น ในความเป็นจริงทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว หลักการทั้งสามนี้จะต้องนำมาประยุกต์ ใช้อย่างผสมผสานกัน สังคมใดที่สามารถผสมผสานหลักการทั้งสามนี้ได้อย่างกลมกลืน สังคมนั้นก็จะสามารถพัฒนาระบอบการปกครองของตนให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีเป้าหมายวิถีชีวิตที่ดีของคนในสังคมได้

การเลือกตั้ง

ความหมายของการเลือกตั้ง

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ในระบอบประชาธิปไตยนั้น อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจอิสระในการปกครองรัฐเป็นของประชาชนหรือมีที่มาจากประชาชน องค์การทางการปกครองรัฐจึงประกอบไปด้วยบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาและถือว่าได้รับการมอบหมายหรือไว้วางใจให้บริหารกิจการของรัฐที่เกี่ยวกับประชาชนส่วนรวม

วิสุทธ์ ุทธิแทน (2524) ได้ให้ความหมายว่า การเลือกตั้ง หมายถึง การที่บุคคลได้เลือกบุคคลหนึ่งหรือบุคคลจำนวนหนึ่งจากหลาย ๆ คน เพื่อให้ไปกระทำการอันใดอันหนึ่งแทนตน

กรมการปกครอง (2536) ได้กำหนดว่า การเลือกตั้ง คือ การที่ราษฎรใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตัวแทน เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองแต่ละระดับของประเทศ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด เป็นต้น การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยนั้นต้องเป็นการเลือกตั้งโดยเสรี กล่าวคือต้องเปิดกว้าง ให้อิสระในการตัดสินใจทั้งงานแง่ของผู้สมัครและผู้ออกเสียง ทั้งนี้ต้องเป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม ไม่มีการขู่หรือบังคับให้เลือก

โดยสรุป การเลือกตั้ง หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการลงคะแนนเสียงเลือกตัวแทนของตน เข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยบริหารกิจการของประเทศ

ความสำคัญของการเลือกตั้ง

ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันย่อมเป็นไปไม่ได้ที่ประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่ปกครองประเทศพร้อม ๆ กัน จึงมีความจำเป็นต้องเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน และประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้แทนซึ่งใช้อำนาจแทนตนได้ โดยเลือกผู้ที่ตนเห็นว่าจะสามารถใช้อำนาจควบคุม กำหนดนโยบายและกฎหมายที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมตามแนวทางที่ตนต้องการ โดยพิจารณาจากนโยบายของผู้สมัครหรือพรรคของผู้สมัคร (กรมการปกครอง, 2536)

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การเลือกตั้งมีบทบาทสำคัญ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านประชาชน คือ เปิดโอกาสให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดตัวผู้บริหารด้านการบริหารกิจการของประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์และการสนับสนุนของประชาชน ซึ่งจะทำให้ระบบการเมืองและคณะผู้บริหารได้รับการยอมรับอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

การพัฒนาการเลือกตั้ง

กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ในการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศ โดยใช้แผนพัฒนาการเมืองการปกครองและการบริหารเป็นหลักในการพัฒนา ซึ่งบรรจุอยู่ใน

แผนมทไทย ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2535-2539) โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับการพัฒนาการเลือกตั้ง เพื่อพัฒนาระบบการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้ปราศจากการใช้เงินในการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการกระทำทุจริตเลือกตั้ง โดยปรับปรุงกฎหมายเลือกตั้ง และกฎหมายพรรคการเมืองให้ครอบคลุมในการป้องกันการซื้อคะแนนเสียง และการทุจริตเลือกตั้ง รวมทั้งมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายให้บรรลุผล และพัฒนาการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนให้มีวิจรรย์ธรรม ในการตัดสินใจลงคะแนนเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงนโยบายของผู้สมัคร นโยบายของพรรคการเมือง และคุณสมบัติของผู้สมัครมากกว่าการเห็นแก่เงินที่ได้จากการลงคะแนนเสียง (สำนักนโยบายและแผนมทไทย, 2534)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นการแสดงออกถึงเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่จะตัดสินมอบหมายให้ผู้ใดไปทำหน้าที่หรือใช้อำนาจแทนตน และนับแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วหลายครั้ง แต่ไม่ได้มีติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเหตุหนึ่งในการพัฒนาทางการเมืองได้ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการซื้อคะแนนเสียงและการทุจริตเลือกตั้ง ทั้งการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องพัฒนาการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความหมายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ผู้แทนราษฎร คือ ผู้ที่พูดและปฏิบัติในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือของประเทศ (G.A.Jacobsen and M.H.Lipman อ้างถึงใน ณรงค์ไชยวงศ์, 2533)

กรมการปกครอง (2536) ให้ความหมายว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หมายถึง บุคคลที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ในสภาแทนตน

กรมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2531) ให้ความหมายว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือบุคคลซึ่งประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศได้มอบความไว้วางใจให้ไปใช้อำนาจแทนตนในการบริหารประเทศที่เป็นประโยชน์ของส่วนรวม

โดยสรุป สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หมายถึง บุคคลที่ประชาชนเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองประเทศ

ความสำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครองประเทศ แต่การที่จะให้ประชาชนทุกคนมาใช้อำนาจปกครองโดยตรงไม่สามารถกระทำได้ จึงต้องมีการเลือกตั้งผู้ที่ประชาชนไว้วางใจและคิดว่าดีที่สุด เข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองประเทศแทนประชาชน นอกจากนี้ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความต้องการหรือความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายของรัฐบาล พรรคการเมือง และนักการเมือง โดยการลงคะแนนสนับสนุนผู้แทนที่สังกัดพรรคที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของตน และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการแสดงว่า ประชาชนมีความเชื่อมั่น ศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ชวงศ์ ฉายะบุตร (2535) ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมี 2 ประการ คือ

อำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ได้แก่ การจัดทำกฎหมาย หมายถึง หน้าที่ในการออก แก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกพระราชบัญญัติ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การตีความ ตลอดจนการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย และประกาศคณะปฏิวัติ เป็นต้น การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นการดำเนินการควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาลที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินหลายวิธีด้วยกัน คือ การตั้งกระทู้ถาม การเสนอบัญญัติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ การตั้ง

คณะกรรมการ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นกำหนดไว้ ได้แก่ หน้าที่ในการพิจารณาการอนุมัติพระราชกำหนด หน้าที่ในการให้ความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ เช่น การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสันตติวงศ์ การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม เป็นต้น หน้าที่ให้ความเห็นชอบตามที่กฎหมายอื่นกำหนด เช่น การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ เป็นต้น

อำนาจหน้าที่ในฐานะ เป็นสถาบันทางการเมือง เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรเป็นสถาบันทางการเมือง เป็นจุดศูนย์กลางของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวแทนของปวงชนในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะ เป็นสมาชิกที่ปฏิบัติหน้าที่ในนามของสถาบันการเมืองดังกล่าว จึงมีหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ หน้าที่ที่จะรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และสะท้อนความทุกข์ยากของประชาชนให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายต่าง ๆ ได้รับรู้และดำเนินการแก้ไข และหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางของการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

โดยสรุป สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ในการออกกฎหมายสอดส่องดูแลผลประโยชน์ส่วนร่วม โดยการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ในฐานะ เป็นสถาบันทางการเมือง โดยทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและสะท้อนความทุกข์ยากของประชาชนให้ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายต่าง ๆ ได้รับรู้และดำเนินการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากนั้น ๆ

สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของประชาชน

สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของชนชาวไทย เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนชาวไทยในเรื่องต่าง ๆ และเพื่อกำหนดหน้าที่ของประชาชนชาวไทยไว้ว่า ต้องมีหน้าที่ต่อประเทศชาติ ชุมชน และสังคม

สิทธิของประชาชน

สิทธิ คือ สิ่งที่ได้รับตามที่กฎหมายรับรองและให้การคุ้มครอง (กรมการปกครอง, 2536) ซึ่งสอดคล้องกับ คำนวณ บุญเขต (2533) ที่กล่าวว่า สิทธิของประชาชน หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ที่มีกฎหมายรับรองและคุ้มครอง ซึ่งรัฐหรือบุคคลอื่นจะใช้อำนาจทำให้สิทธิที่ตนมีนั้นเสียไปไม่ได้ โดยมีอำนาจนี้เป็นสิทธิของตนได้ ตราบใดที่การกระทำนั้นมิได้ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ทุก ๆ คน ต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้

สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ สิทธิทางการเมือง สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐจัดหาทุนความ สำหรับผู้ตกเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะยากไร้ สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและสิทธิที่เสียไปกลับคืนมา สิทธิที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนอย่างเป็นธรรมเมื่อถูกเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ สิทธิในครอบครัวและความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิที่จะเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ สิทธิที่จะฟ้องร้องหน่วยราชการที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐ และสิทธิในการประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรี

เสรีภาพของประชาชน

การมีเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย คือ มีเสรีภาพที่อยู่ในขอบเขต โดยไม่ไปก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนมีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนเองต่อการปกครองนั้น ๆ ด้วย (วิสุทธิ โพธิ์แทน, 2524)

คำนวณ บุญเขต (2533) ให้ความหมายว่า เสรีภาพของประชาชน หมายถึง ความมีอิสระของบุคคลทุก ๆ คนที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย หรืออีกความหมายหนึ่ง เสรีภาพ หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกระทำสิ่งใด ๆ ได้ทุกประการ แต่การกระทำนั้น ๆ ต้องไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมืองหรือศีลธรรมของประชาชนนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่กรมการปกครอง (2536) ได้กำหนดไว้ว่า เสรีภาพ คือ สิ่งที่สามารถกระทำได้ หากไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือขัดต่อกฎหมาย

เสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ เสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เคหสถาน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การรวมกลุ่ม การตั้งพรรคการเมือง การเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร

โดยสรุป หลักการเสรีภาพเป็นหลักการอันทำให้ประชาชนแต่ละคนบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง โดยประชาชนสามารถกระทำการได้อย่างเสรี เพื่อหาแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น อย่างไรก็ตามแม้ประชาชนจะมีเสรีภาพที่จะกระทำการได้ทุกประการ ก็ไม่อาจใช้เสรีภาพนั้นเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่คนอื่น หรือสังคมโดยรวมได้

หน้าที่ของประชาชน

เมื่อรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนแล้ว ประชาชนจะรับประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ อีกด้านหนึ่งกฎหมายกำหนดให้ประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐเป็นของคู่กัน

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติหน้าที่ของชนชาวไทยไว้ดังนี้ คือ หน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใช้สิทธิเลือกตั้งของตนโดยสุจริต ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร ปฏิบัติตามกฎหมาย เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ; เข้ารับการศึกษาอบรมภาคบังคับ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมการปกครอง, 2536)

โดยสรุป การปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศไทยนี้ การรักษาความมั่นคงของประเทศและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจะต้องมีกฎเกณฑ์หรือกติกา โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการบริหาร โดยให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ควบคู่กันไป โดยอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งเป็นหลักประกันหรือให้ความคุ้มครอง ในการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน เมื่อประเทศใดได้มีหลักกติกาหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ย่อมจะเป็นประเทศที่มีความสุข มีความร่มเย็น และเจริญก้าวหน้าอารยวิวัฒนาการสืบไป

หลักมนุษยสัมพันธ์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง แรงกระตุ้นร่วมกันของคณะบุคคลที่ก่อให้เกิดวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ที่จะทำให้บุคคลร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยร่วมมือร่วมใจกันทำให้เกิดผลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (Keith Davis, 1965)

วิจิตร อวระกุล (ม.ป.ป.) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์อันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชะมิตรและจงใจคน รวมทั้งการสร้างหรือพัฒนาตนเอง ให้เป็นที่รู้จักใครชอบพอกับคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย เป็นการสร้างตนให้เป็นคนดีของสังคม พร้อมทั้งแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของการเป็นผู้นำในอนาคต อีกด้วย

โดยสรุป มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อกันระหว่างบุคคลที่จะนำไปสู่การสร้างมิตร อันก่อให้เกิดบุคคลร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยังคงแสดงลักษณะความเป็นผู้นำ อีกด้วย

ดังนั้น มนุษยสัมพันธ์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อกันระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กับประชาชนในการสร้างมิตรและจงใจคน รวมทั้งการพัฒนาตนเองให้เป็นที่รู้จักใครชอบพอกับประชาชน เพื่อให้การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนบรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย

ประโยชน์ของมนุษยสัมพันธ์

การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กันก็เพื่อเรียนรู้วิธีที่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกัน ทำให้คนเราเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ง่ายขึ้น และเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ กัน การที่คนเรามีมนุษยสัมพันธ์ต่อกันมิได้มีผลแต่เพียงการมีมนุษยสัมพันธ์ต่อกันเท่านั้น แต่เราต่างเรียนรู้ที่จะประคองรักษาค้นหรือเรียนรู้ที่จะใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ตลอดจนประพฤติปฏิบัติ หรือหาตัวให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในสังคม เราเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากสังคมด้วยการสังเกต การเลียนแบบ การสรุปความคิดจากเหตุการณ์หรือความยุ่งยากในสังคม

แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้เป็นผล
มาจากการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกัน

การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล

ความเข้าใจถึงที่มาของความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกัน ย่อมทำให้แนวคิดในการ
สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นได้กว้างขวางขึ้น คนเราเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ เพราะต้องการใช้
เป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น และเทคนิคที่เราเรียนรู้นั้นก็ค่านิยมทางสังคม
นั่นเอง ซึ่งก็นำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีผลงานสูง
โดยมีแนวปฏิบัติ คือ ให้ความสนใจบุคคลอื่น ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับนับถือ
ในบุคลิกภาพและความสามารถของบุคคล ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรม รู้จักควบคุมอารมณ์
มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน สร้างความรู้สึกประทับใจในทางบวกกับบุคคลอื่น เยี่ยมเยียนหรือส่งชาว
คราวติดต่อกัน และรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น (สุนทรินทร์ ธนโกไศย, 2533)

โดยสรุป วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลมีหลายระดับ ซึ่งวิธีสร้างแต่ละระดับ
ก็มาเหมือนกันขึ้นอยู่กับโอกาส สถานการณ์ สภาพของงานและบุคคลโดยเริ่มต้นที่ตัวเราก่อน
และเข้าใจคนอื่น สร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพ จึงจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

การทำงานร่วมกันให้เกิดความสัมพันธ์

การทำงานเป็นกลุ่มเป็นการทำงานร่วมกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งจะต้องมี
การติดต่อเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจที่จะทำงานหรือ
อยู่ร่วมกัน ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มีการติดต่อ สัมพันธ์กันทั้งสิ้น ดังนั้น เรื่องราว
ของมนุษย์สัมพันธ์ซึ่งว่าด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น
ที่จะต้องให้มีขึ้นในการทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน
เกิดความพอใจเต็มใจที่จะติดต่อสัมพันธ์กัน และย่อมจะส่งผลถึงความสำเร็จในการทำงานเป็นกลุ่ม
ร่วมกัน ตามความต้องการ

การทำงานร่วมกันให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ กิจกรรม
วิธีทำงาน การกำหนดหน้าที่และบทบาท กฎ ระเบียบและมาตรฐาน ความประพฤติ การกำกับ

และควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และมาตรฐาน ความประพฤติ การสร้างความเข้าใจ
ซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม การสร้างความร่วมมือกับบุคคลอื่น และการ
แก้ปัญหาข้อขัดแย้ง (วิจิตร อวาทะกุล, ม.ป.ป)

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มคนที่มีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน อาจจะเป็นวิถีชีวิตที่เหมือน ๆ กัน
ช่วยเหลือกันเกื้อกูลกัน หรืออาจจะเป็นกลุ่มคนที่มีค่านิยมหรือมีปัญหาคคล้าย ๆ กัน

การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนนั้น จำเป็นจะต้องเข้าใจแนวคิดพื้นฐาน และ
หลักการหลายประการเกี่ยวกับบุคคลในชุมชนและชุมชนนั้น ได้แก่ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ของบุคคล
มักจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความคิดและลักษณะของบุคคล คนในชุมชนมักมีความเห็นไม่ตรงกันว่า
สิ่งใด "ถูก" และสิ่งใด "ผิด" การสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกันไม่ได้หมายถึงการวิพากษ์วิจารณ์
ไม่ได้ ทุก ๆ ชุมชนย่อมมีบางสิ่งบางอย่างที่จะทำให้เกิดการพิศพลาดได้ ความรับผิดชอบเป็น
การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นที่มาของมนุษยสัมพันธ์ เหตุการณ์ภายนอก
ชุมชนมีผลกระทบต่อชุมชน และมนุษยสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้น
(สุนทรินทร์ ธนโกสย, 2533)

ดังนั้น ครูประถมศึกษาในฐานะหัวหน้าชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับ
หมู่บ้าน จึงต้องมีมนุษยสัมพันธ์ต่อบุคคลทั่วไป ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน แนะนำความรู้
ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ผูกมิตรไมตรีด้วยความจริงใจ วางตนเหมาะสม ร่วมมือกับประชาชน
ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับประชาชน
เป็นต้น เมื่อครูประถมศึกษาสร้างมนุษยสัมพันธ์ดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นที่รู้จักและชอบพอกับประชาชน
ในชุมชนที่ตนเองรับผิดชอบการเผยแพร่ประชาธิปไตย และทำให้ได้รับการสนับสนุนร่วมมือในการ
ปฏิบัติงานเป็นอย่างดี อันจะส่งผลให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ประชาธิปไตยยิ่งขึ้น

การดำเนินชีวิตตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ความหมายและหลักการของวิถีชีวิตประชาธิปไตย

วิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง แนวทางการดำรงชีวิตประจำวัน และการดำรงตนในสังคมของประชาชนในประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย

การดำเนินวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้น จะต้องยึดถือหลักการได้แก่ การรู้จักใช้เหตุผล ใช้หลักความสมัครใจ มีน้ำใจนักกีฬา ปฏิบัติตามกฎหมายและมีความเท่าเทียมกัน (กรมการปกครอง, 2536)

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตนั้นมีลักษณะสำคัญ 8 ประการ คือ ยึดหลักประสบการณ์ที่สมเหตุสมผล เน้นความสำคัญของปัจเจกชน ยึดถือทฤษฎีที่ว่ารัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน หลักแห่งความสมัครใจ เน้นความสำคัญของวิธีการ การอภิปรายและการหาข้อตกลง เป็นวิธีการที่สังคมประชาธิปไตยใช้ตัดสินข้อพิพาท และมนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันเป็นพื้นฐาน (Ebenstein, 1973)

วิสุทธิ ุทธิแทน (2524) ได้กล่าวถึงแนวความคิดของวิถีประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย ความมีเหตุผลหรือการกระทำอย่างมีเหตุผล การเคารพซึ่งกันและกันการตกลงใจกันด้วยการถกเถียง ประนีประนอมและอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่าง การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและไม่ถูกแทรกแซงอย่างไม่จำเป็นโดยรัฐ

โดยสรุป หลักการของวิถีชีวิตประชาธิปไตยประกอบด้วย หลักเหตุผลหลักแห่งความสมัครใจ หลักแก้ปัญหาโดยสันติวิธี เคารพในความเป็นมนุษย์และความสามารถซึ่งกันและกัน การปฏิบัติตามกฎหมาย และความเสมอภาคของบุคคล

พฤติกรรมประชาธิปไตย

บุคคลผู้มียุคคณภาพประชาธิปไตย มีคุณลักษณะดังนี้คือ มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง แต่ยอมรับความคิดเห็นที่มีเหตุผลของบุคคลอื่น ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ มีความรับผิดชอบ ไม่มีอคติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างจากตนเองในฐานะที่เป็นตัวเองไม่จัด

ประเภทที่เขา มองโลกในแง่ดีเสมอ และไม่ยอมรับผู้ใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519)

ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2527) ได้กล่าวถึง สิ่งสำคัญที่ผู้มีลักษณะประชาธิปไตย จะต้อง มี คือ ความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ เป็นคนที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น และกล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักขอบเขตของหน้าที่สิทธิและเสรีภาพ

จิราวุธ พลมณี (2530) ได้กล่าวถึง ลักษณะการแสดงออกของบุคคลที่สอดคล้องกับ หลักการประชาธิปไตย คือ การยอมรับ หมายถึง การทำให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งกาย วาจา และใจ สามัคคีธรรม หมายถึง การแบ่งปันกัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน ปัญญาธรรม หมายถึง การใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ด้วยวิธีการแห่งปัญญาและศีลธรรม

วิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นการนำเอาหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนเป็นนิสัยในชีวิตหรือวิถีทางแห่งชีวิต และเมื่อยึดมั่นว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยประกอบด้วย พฤติกรรมที่สำคัญ 3 อย่าง คือ การยอมรับ ได้แก่ เคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ เคารพ ซึ่งกันและกันทั้งทางกายและวาจา เคารพ ในสิทธิของผู้อื่น เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพในกฎระเบียบของสังคม ใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย สามัคคีธรรม ได้แก่ การรู้จักประสานประโยชน์ การร่วมมือกันในการทำงาน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รับผิดชอบต่อ หน้าที่ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคม ปัญญาธรรม ได้แก่ การไม่ถือตนเป็นใหญ่ เน้นการใช้ปัญญาตัดสินใจใช้เหตุผล ก็สามารถที่จะขยายวงกว้างออกไปทางการปกครอง การเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป รวมทั้งการศึกษา ซึ่งมีแนวปฏิบัติหรือมีรากฐานที่จะวิวัฒนาการ ไปได้อย่างเป็นประชาธิปไตยเสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

โดยสรุป พฤติกรรมประชาธิปไตยประกอบด้วยคุณลักษณะของบุคคล ได้แก่ เป็นคนที่มี เหตุผล มีความรับผิดชอบ แก้ปัญหาโดยสันติวิธี ใช้สิทธิเสรีภาพ ตามขอบเขตของกฎหมายและ ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นต้น

ดังนั้น การที่ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับการศึกษาของ านหลักการและมีรูปแบบที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว ยังจะขึ้นอยู่กับการที่ประชาชนของสังคมนั้นมี วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยด้วย โดยประชาชนจะต้องมีจิตใจ มีค่านิยม มีการกระทำที่เป็น

ประชาธิปไตย ซึ่งเท่ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนต้องมีแนวความคิดและการกระทำที่สอดคล้องไปกับหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย

วิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย

การเผยแพร่ประชาธิปไตยเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้ สำหรับการเผยแพร่หรือการทำให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้นได้มีผู้ทำการวิจัยและเสนอรูปแบบในลักษณะต่าง ๆ

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการแพร่กระจายวัฒนธรรมไว้ว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรม เป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งซึ่งมีความคิดใหม่ สิ่งใหม่ และวิธีปฏิบัติใหม่ ถูกแพร่กระจายหรือถูกถ่ายทอดจากแหล่งกำเนิดไปยังสมาชิกภายในระบบสังคม ในกระบวนการตกลงใจยอมรับวัฒนธรรมนั้น โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ ได้กล่าวไว้ว่า สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนได้ คือ ขั้นการรับรู้ (Knowledge) ขั้นชักจูง (Persuasion) ขั้นการตัดสินใจ (Decision) ขั้นทดลองใช้ (Implementation) และขั้นการยืนยัน (Confirmation)

สาตี ทองธิว (2526) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการเผยแพร่แบบผสม (Eclectic Process of Change Model) เพื่อใช้ในการเผยแพร่วัฒนธรรมทางการศึกษามีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในการเผยแพร่ตามรูปแบบ 5 ขั้น คือ 1) ขั้นศึกษาปัญหาในชุมชน 2) ขั้นการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาและเลือกวิธีการแก้ปัญหา 3) ขั้นการทำให้นักวัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับของประชากร 4) ขั้นการสร้างกลุ่มบ้าน และ 5) ขั้นการยึดการยอมรับวัฒนธรรมและการใช้วัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์

ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการทำให้การศึกษาแก่ชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การกำหนด วัตถุประสงค์ การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ วิธีการให้การศึกษา สื่อในการให้การศึกษาและการวัดและประเมินผล การให้การศึกษา

การเผยแพร่ประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องนำหลักในการวางแผน และการบริหารที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กำหนดกระบวนการบริหารหน่วยงานมี 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนหรือกระบวนการวางแผน ว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของการบริหาร มี 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล (สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์, 2524) ซึ่งสอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (2532) ได้กล่าวว่าการวางแผนเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมทั้งการ จัดทำแผน(Plan) การนำแผนไปปฏิบัติหรือบริหารแผน (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation)

ดังนั้น เพื่อให้การเผยแพร่ประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสามารถ ดำเนินการได้ดังนี้ คือ 1. ขั้นเตรียมการเผยแพร่ประชาธิปไตย ได้แก่ การศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย การศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน และจัดทำกำหนดการเผยแพร่ 2. ขั้นดำเนินการ เผยแพร่ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน การให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย และการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน 3. ขั้นการประเมินผล การเผยแพร่ประชาธิปไตย ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมในชีวิตประจำวันและในการเลือกตั้ง การพูดคุย และการสัมภาษณ์ เป็นต้น

การนำความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ในโรงเรียนประถมศึกษา

การพัฒนาการศึกษาจะต้องดำเนินการให้ควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางด้านการเมืองและ การปกครองด้วย โดยมุ่งให้มีการศึกษาฝึกอบรมประชาชนของชาติให้เข้าใจและสามารถดำเนินชีวิต ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษานั้น ผู้ให้การศึกษอบรม คือ ครูก็ควรจะได้รับการศึกษาอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยถูกต้อง จนสามารถทำหน้าที่อบรมเยาวชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จะต้องศึกษาความเหมาะสม ในเรื่องต่าง ๆ

เช่น วัฒนธรรมของชาติด้วย (ธนู แสงศักดิ์, 2513) ทั้งนี้สอดคล้องกับ สารช บัวยศรี (2514) ที่กล่าวว่า การดำเนินการศึกษานั้น เป็นย่อมจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการปกครองประเทศ ถ้าประเทศประสงค์จะปกครองแบบประชาธิปไตย ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอนเรื่องประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียนทีเดียว มิฉะนั้นแล้วนักเรียนก็อาจจะทราบได้ว่า ประชาธิปไตยนั้นคืออย่างไรกันแน่ เมื่อเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองของประเทศโดยเต็มที่แล้วก็เลยไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร จึงจะเป็นประชาธิปไตย

ดังนั้น การนำประเทศเข้าสู่การเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดนั้น ต้องมีการพัฒนาบุคลิกภาพกับพฤติกรรมการเป็นประชาธิปไตย ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพนั้นควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย โดยสถาบันครอบครัวที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือสถาบันการศึกษา เป็นการช่วยพัฒนาบุคลิกภาพกับพฤติกรรมการเป็นประชาธิปไตย เพื่อเตรียมบุคคลเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์

จากแนวความคิดดังกล่าว ครูประถมศึกษาจะต้องยึดถือเป็นหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจและความสำนึกทางการเมือง ตลอดจนการดำเนินการตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติ ที่จะส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรม การเป็นประชาธิปไตยของบุคคลซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะคือ มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง หรือคารวะธรรม มีการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน หรือสามัคคีธรรม และมีความเชื่อมั่นในวิถีทางแห่งปัญญาหรือปัญญาธรรม โดยเครื่องมือสำคัญอันที่จะพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการให้การศึกษามีสำคัญ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนประถมศึกษา นั้นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียนได้เรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ครูสามารถสร้างเสริมประชาธิปไตย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ ให้นักเรียนมีความเคารพและให้เกียรติเพื่อนร่วมชั้น รู้จักการทำงานร่วมกัน ประสานงานกับเพื่อนร่วมชั้น มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ รู้จักใช้สติปัญญาและเหตุผลในการแก้ปัญหา มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีระเบียบวินัยและกล้าแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวม (จิรภา สุนทรสิต, 2534)

จะเห็นได้ว่า ครูประถมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะเช่นสังคมปัจจุบันแล้ว การศึกษากับสังคมย่อมมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา เมื่อใดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเพื่อสนองความต้องการของสังคม และเป็นที่ทราบกันดีว่าในสังคมปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ขึ้นในวงการศึกษาทั่วไป ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เกิดขึ้นนี้ ก็ด้วยความพยายามที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและผู้เรียนโดยให้เกิดประโยชน์มากที่สุดนั่นเอง

บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

ประถมศึกษา

ตามแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดจุดประสงค์และนโยบาย เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาประชาธิปไตยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถพัฒนาเยาวชนและประชาชนให้เป็นพลเมืองดี มีความรู้เห็นคุณค่าในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สำหรับเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้นโรงเรียนจะฝึกฝนโดยสอดแทรกเข้าไปในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ และเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย พอสมควรแล้วจึงฝึกฝนเรื่องระบบประชาธิปไตย ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้มีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย 5 ข้อ คือ แก้ปัญหาโดยสันติวิธี มีอิสระในการคิดและพร้อมที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สานึกในสิทธิและหน้าที่ของตน (ทิสนา แคมมณี, 2536) ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2520) ได้วางหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ว่า ต้องเป็นไปตามนโยบายรัฐบาลเพื่อ ส่งเสริมนักเรียนให้มีระเบียบวินัยในตนเอง เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ครูและนักเรียน ต้องมีโครงการและระเบียบข้อบังคับของกิจกรรม นักเรียนต้องเข้าร่วม

กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามความถนัดและสนใจ และทุกกิจกรรมต้องมีครูเข้าร่วมรับผิดชอบ
ดำเนินการด้วย

บทบาทเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การฝึกฝนเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนให้ประสบความสำเร็จนั้น
ต้องฝึกฝนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของนักเรียน นั่นคือ ฝึกฝนวิถีชีวิตประชาธิปไตย
ให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนปกติ โดยแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยตามกลุ่มประสบการณ์นั้น ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ครู
นักเรียน เนื้อหาวิชา สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น กระบวนการเรียนการสอน ได้แก่
การทำงานเป็นกลุ่ม การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้น
ได้แก่ ความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ พฤติกรรมประชาธิปไตยและบทบาทกระบวนการ
ประชาธิปไตย รวมทั้งการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 บทบาทย่อย
คือ บทบาทเกี่ยวกับการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบทบาทเกี่ยวกับการ
การให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการใช้กระบวนการกลุ่ม และบทบาทเกี่ยวกับการใช้วิธีสอน
เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

1. บทบาทเกี่ยวกับการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างไรได้ผล และเป็นการฝึกกระบวนการ
ประชาธิปไตยไปพร้อมกัน ครูจำเป็นต้องจัดห้องเรียนให้เอื้อสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยด้วย คือ จัดให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนได้รู้จักทำงาน
ตามกระบวนการประชาธิปไตย ให้นักเรียนมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหวตามข้อตกลงของห้องเรียน
และครูคอยดูแลการปกครองตนเองของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม (สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) นอกจากนี้ จิรภา สุนทรสิต (2534)
ได้เสนอแนะการจัดห้องเรียนเพื่อให้ได้เต็มมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในลักษณะต่าง ๆ คือ
จัดโต๊ะเรียนรูปครึ่งวงกลม โดยจัดโต๊ะครูไว้กลางด้านหน้า จัดโต๊ะเรียนเป็นรูปวงกลมเล็ก ๆ

หลายวง จัดกลุ่มเล็ก ๆ ให้นักเรียนนั่งล้อมรอบโต๊ะทำงาน และจัดโต๊ะยาวหน้าชั้นสำหรับนักเรียน 3-5 คน นักเรียนที่เหลือนั่งตามโต๊ะเรียนซึ่งจัดเป็นครึ่งวงกลม

2. บทบาทเกี่ยวกับการให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการใช้กระบวนการกลุ่ม ครูประถมศึกษาที่มีบทบาทในการให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการใช้กระบวนการกลุ่ม คือ เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียนในฐานะสมาชิก คอยควบคุมดูแล การปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม หน้าที่ประชุมกลุ่มร่วมกัน ตัดสินปัญหาต่างๆ กันเอง ช่วยแนะนำ ให้การอภิปรายอยู่ในประเด็น และใช้เทคนิคเพื่อฝึก ให้นักเรียนปกครองกันเอง

3. บทบาทเกี่ยวกับการใช้วิธีการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยนั้นควร จัดการเรียนการสอนแบบประชาธิปไตย ซึ่งสามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ และการสอนของกลุ่มสัมพันธ์ มีอยู่หลายวิธี ได้แก่ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ละคร และกลุ่มย่อย (ทิสนา แฉมมณี, 2536)

บทบาทเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน

ระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จะต้องเกิดจากการที่ประชาชนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย ควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องฝึกฝนตั้งแต่เยาว์วัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เรียนระดับประถมศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องระบบประชาธิปไตยจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นเพื่อฝึกฝนให้นักเรียนได้ร่วมมือกันทำงาน ในรูปของคณะกรรมการที่ได้จากการเลือกตั้ง

การดำเนินการเลือกตั้งประธานกรรมการและจัดตั้งคณะกรรมการกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ครูจะต้องช่วยเหลือให้นักเรียนทุกชั้นตอน ทั้งนักเรียนที่สมัครเลือกตั้ง การแถลงนโยบาย และนักเรียนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การที่ครูจะเข้าไปช่วยเหลือให้นักเรียนนั้น ครูจะต้องกำหนดบทบาทของตนเองให้ชัดเจนเสียก่อน แล้วปฏิบัติตามบทบาทที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี บทบาทของครูจะเป็นที่ปรึกษา ให้นักเรียนเสนอแนะให้นักเรียนมีความเข้าใจงาน กระบวนการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน และคอยดูแลให้นักเรียนปฏิบัติถูกต้อง หากไม่ถูกต้องหรือ

ไม่เข้าใจครูจะช่วยแนะนำเพื่อการแก้ไข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

บทบาทเกี่ยวกับการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน

วิชาชีพครูได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพสูง ครูจึงมีฐานะเป็นสมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงที่มีบทบาทสำคัญต่อวิชาชีพ ต่อนักเรียน และต่อสังคมเป็นอันมาก และเนื่องจากครูเป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในทุก ๆ ด้าน ทั้งยังเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม (โถม บุญต่อ, 2533) ดังนั้นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา บทบาทของครูที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ บทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน นั่นคือ ครูจะต้องสร้างบุคลิกภาพของนักประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับตนเองเสียก่อน (ครูทอง ขนบท, 2534)

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้ประมวลลักษณะที่พึงประสงค์ของครูได้ว่า ครูควรรักการศึกษาค้นคว้า สรรหาอาชีพครู กล้าแสดงความคิดเห็น ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรม (รายงานคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518) นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ยังได้กำหนดบุคลิกภาพที่ดีของครูไว้ว่า ครูควรมีความยุติธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองกับนักเรียน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน มีความมั่นคงทางอารมณ์ อดทน และรักเด็กอย่างจริงจัง

ดังนั้น บทบาทครูประถมศึกษาในการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนควรมีดังนี้ คือ การทำให้เกียรติผู้อื่น ตั้งใจปฏิบัติงาน มีเหตุผล เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีระเบียบวินัย และมีความยุติธรรม

บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ นั่นคือ ต้องดำเนินการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการเผยแพร่ประชาธิปไตย คือ ครูประถมศึกษา

ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน และเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นอย่างมาก (ถวัลย์ มาศจรัส, 2534) นอกจากนี้ จากรายงานการประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผบม.) (ระยะสิ้นสุดโครงการ) ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) พบว่า ครูประถมศึกษา และผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย เข้าพบกับประชาชนเป็นประจำ การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านเป็นบทบาทหนึ่งของครูประถมศึกษาในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ประชาชน นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กำหนดบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน เช่น เชิญกรรมการหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน การศึกษาดูงานระหว่างคณะกรรมการนักเรียนกับคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ควรมีกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตย ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น กิจกรรมพัฒนาชุมชน การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน เป็นต้น

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2534) ได้กำหนดบทบาทของครูประถมศึกษา ในฐานะหัวหน้าชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน คือ นำชุดปฏิบัติการเข้าพบและรายงานตัวต่อผู้นำท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ศึกษาข้อมูลทุกด้านของหมู่บ้าน รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านเพื่อให้เกิดการยอมรับ และชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจ เรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชนในทุกโอกาส

ดังนั้น ในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านให้ประสบผลสำเร็จ ครูประถมศึกษา จึงควรมีบทบาทเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน บทบาทเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน และในขณะเดียวกันครูประถมศึกษาควรมีบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

บทบาทเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

ในการดำเนินการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความศรัทธาเชื่อถือ และให้ประชาชนยอมรับในตัวผู้ปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย

สิ่งหนึ่งที่ผู้ดำเนินการเผยแพร่ประชาธิปไตยสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนเคารพเชื่อถือ เช่น การประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามประชาชน เป็นต้น (กรมการปกครอง, 2534)

นอกจากนี้ ในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน สิ่งแรกที่ชุดปฏิบัติการควรปฏิบัติ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านยอมรับอันจะทำให้การเผยแพร่ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ โดยการเข้ารายงานตัวต่อผู้นำท้องถิ่น การพบปะพูดคุยกับประชาชนเพื่อสำรวจข้อมูลด้านต่าง ๆ การปรับทุกข์ผูกมิตร การร่วมกิจกรรมในงานบุญต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การสนใจความ เป็นอยู่ของชาวบ้านและหาทางช่วยเหลือ และการร่วมพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ (กรมการปกครอง, 2534)

การเยี่ยมเยียนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำการศึกษากับประชาชน การพบปะพูดคุยแบบกันเอง จะทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และในขณะที่เดียวกันก็พยายามกระตุ้นยั่วยุประชาชนให้รู้จักคิดริเริ่มรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ เพื่อให้การเยี่ยมเยียนมีประสิทธิภาพ จึงควรยึดหลักการนี้ไว้เสมอ ได้แก่ รักษาบรรยากาศความเป็นมิตรกับทุกคนในครอบครัว อย่าอยู่นานเกินควร ช่างสังเกตและสุภาพอ่อนโยน ปฏิบัติตน และพูดจาให้ถูกต้อง ใช้ภาษาง่าย ๆ ให้ชาวบ้านพูดให้มากที่สุด มีความจริงใจ และยกย่องความคิดดี ๆ ของชาวบ้าน (ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, 2523)

จากแนวความคิดดังกล่าว สามารถนำมาสรุปเป็นบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านได้ดังนี้ คือ ศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน สำรวจความต้องการของชาวบ้าน เข้าพบปะผู้นำหมู่บ้าน พบปะกับประชาชนและกลุ่มมวลชน ร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมและปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชน ให้คำปรึกษาและให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ และประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความสะดวก

บทบาทเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การที่จะให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ผู้ดำเนินการเผยแพร่ประชาธิปไตยจะต้องคำนึงถึงวิธีการที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุด สิ่งแรกที่ควรคำนึงถึงคือ การสื่อสารซึ่งมีความสำคัญมาก

เพราะหมายถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ ถ่ายทอดความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม ดังนั้น การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญในการ เป็นสื่อสอนให้สมาชิกเข้าใจพฤติกรรมและแบบแผนทางการเมืองของสังคม (ชัยวัฒน์ รัชชจร, 2522) วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ควรใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย และเพื่อไม่ให้ประชาชนรู้สึกถูกยัดเยียดความรู้มากเกินไป เช่น การเยี่ยมตามบ้าน การพบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ การชี้แจงในงานบุญ การฝากให้พูดต่อหรือพูดลักษณะปากต่อปาก การจัดรายการเสียงตามสาย การจัดนิทรรศการ เป็นต้น (กรมการปกครอง, 2534)

จากแนวความคิดดังกล่าว สามารถนำมาสรุปเป็นบทบาทในการทำให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ จัดทำจดหมายข่าวและจดหมายเวียน ชี้แจงตามหอกระจายข่าว จัดฉายวีดิทัศน์ จัดนิทรรศการ จัดป้ายโปสเตอร์ จัดอบรมประชุมชี้แจง เผยแพร่ในลักษณะพูดปากต่อปาก และจัดตั้งกลุ่มพลังมวลชน

บทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน

บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน นอกจากจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน และให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนแล้ว ในขณะเดียวกันครูประถมศึกษายังต้องปฏิบัติอีกบทบาทหนึ่งคือ ส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนนำความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และการปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง เป็นต้น (กรมการปกครอง, 2534)

ดังนั้น ครูประถมศึกษาควรมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชน คือ การจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตัดสินใจร่วมกันโดยใช้เสียงข้างมาก เคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ร่วมกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ว่างของสังคม และใช้วิธีการประนีประนอมในการแก้ปัญหา

การพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

การพัฒนาการเมืองการปกครองเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลในการบริหารประเทศ พื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ รัฐบาลต้องให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยแก่เยาวชน โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษา ให้มีความรู้ และมีวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ ครูประถมศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาและส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการศึกษา ถึงความรู้ความเข้าใจของนักเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมประชาธิปไตยด้านอื่น ๆ ตลอดจนการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาตนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน

ในด้านความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นต่าง ๆ ของนักเรียนเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ชัยวัฒน์ รัฐจร (2522) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยถูกต้อง วนทนองเดียวกัน พีระพงษ์ ศรีเหนียง (2524) ก็พบว่า นักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย สูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง และนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน (สถิต จิตตะนาสี, 2518) นอกจากนี้ ครูหญิงและครูชายมีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยดีเช่นกัน (ปรีชา ตงมณี, 2521) ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของวิจิต นวลแก้ว (2520) ที่พบว่า ครูเห็นด้วยกับการให้นักการเมืองได้อำนาจตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตย อันเป็นสิ่งยืนยันว่าครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยพอสมควร

ในด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูประถมศึกษา ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง (สนธยา พลศรี, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิจิต ทองย้อย (2529) ที่พบว่า ผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาใช้กระบวนการบริหารโดยเน้นประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมีความสามารถด้านการสื่อสารและด้านมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ

ในด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมีการวางแผนปฏิบัติการประจำปี และมีการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้ครูทราบ กิจกรรมที่โรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการเป็นผลสำเร็จคือ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดสถานที่ และกิจกรรมปกครองตนเอง (ปรีดา รุ่งโรจน์, 2533) และยิ่งทัศน์แก้ว (2534) พบว่า กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่โรงเรียนประถมศึกษาจัดมาก คือ กิจกรรมวันสำคัญ โดยกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครอง ครูได้อบรมนักเรียนหน้าเสาธงตอนเช้าและในการประชุม (อนงค์ศิริ วิทยาลัย, 2525) ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำได้ส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง (ลาวัญญ์ รักไทยดี, 2530) ซึ่งอาจมีรูปแบบวิธีการสอนที่แตกต่างกันไปเช่น การใช้นิทานหรือพิมพ์ประกอบการสอน เพื่อส่งเสริมการศึกษาด้วยตนเอง และรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ดังที่ วราภรณ์ ศานติธรรม (2533) พบว่าครูให้ความสำคัญในการใช้นิทานหรือพิมพ์ประกอบการสอนอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ครูยังได้ปฏิบัติบทบาทของตนอย่างดีในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา (ราตรี แอ่อ่วม, 2531) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ ครูไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม นักเรียนไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรม (วสันต์ พรหมบุญ, 2522) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ปิยะวดี ศิริงคะเปาระ (2522) กล่าวว่า กิจกรรมในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่นำผู้บริหารและครูจัดขึ้นเอง นักเรียนไม่ทราบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการที่แน่ชัด นอกจากนี้ยังไม่มีติดตามและประเมินผลที่สม่ำเสมอ ขาดงบประมาณ อุปกรณ์ และสถานที่ไม่เพียงพอ

บทสรุป

ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องมีการปกครองที่ถือมติของปวงชนเป็นใหญ่ โดยประชาชนจะเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองในทางที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และสนองต่อความต้องการของประชาชนเป็นหลัก นั่นคือ มีระบบการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย และประชาชนมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยอีกด้วย

สำหรับในประเทศไทยยังจำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นอีกมาก เนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตย และยังไม่มียุติธรรมในชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร การส่งเสริมและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง และหลายรูปแบบจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน จึงควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ดังนั้นครูประถมศึกษาจึงควรมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ เนื่องจากครูประถมศึกษาเป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้ที่รอบรู้ในหมู่บ้านและเป็นผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเป็นระยะเวลาอันติดต่อกัน โดยการส่งเสริมและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนตั้งแต่วัยเด็ก หรือวัยประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นวัยที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อให้พร้อมที่จะออกไปสู่สังคมในอนาคต และในขณะที่ตัวครูประถมศึกษาควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ประชาชนในหมู่บ้านไปพร้อม ๆ กัน เพื่อสร้างประชากรของชาติให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ตลอดจนมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์